

СУЧАСНА ПАМ'ЯТЬ ПРО ГЕНОЦИД РОМІВ У НІМЕЧЧИНІ ТА УКРАЇНІ

Німеччина: сінті та роми у боротьбі за визнання геноциду

У Німеччині геноцид сінті і ромів десятиліттями ігнорували. Через те, що ромофобія у суспільстві мала глибокі коріння, а багато нацистських злочинців далі перебували при владі, доходило навіть до часткового виправдання геноциду.

Федеральний суд (найвищий цивільний суд ФРН) у 1956 р. ухвалив рішення, що переслідування сінті і ромів до лютого 1943 р. не мало расового підґрунтя. Ба більше, вони нібито самі давали підстави піддавати їх «особливим обмеженням». Вердикт згодом був скасований, утім ані ті, хто пережив депортації до Польщі в 1940 р., ані жертви примусової стерилізації не отримали компенсації. Багато вцілілих зіткнулися з позицією, що вони «самі винні» у вбивстві їхніх сімей. Навіть роми з окупованих країн, які були за крок до знищення, отримували одноразову, незначну компенсацію лише у виняткових випадках.

Лише громадський рух на захист прав, ініційований самими сінті і ромами, з приголомшливим голодуванням у Меморіалі концтабору Дахау 1980 р., призвів до того, що політики та суспільство змінили свої погляди. Сьогодні переслідування сінті і ромів однозначно визнані геноцидом.

У 2012 р. в урядовому кварталі в Берліні було відкрито Меморіал сінті і ромам Європи – жертвам націонал-соціалізму. Попри це, висвітлення цієї теми на уроках у школі залишається недостатнім.

Меморіал сінті і ромам Європи – жертвам націонал-соціалізму. Відкритий у Берліні 24 жовтня 2012 р.

Україна: брак уваги держави до увічнення пам'яті ромських жертв

2004 року парламент України створив юридичні підстави для увічнення пам'яті жертв геноциду ромів. Була встановлена щорічна пам'ятна дата (2 серпня) під назвою «Міжнародний день голокосту ромів» (sic!). Однак запропоновані постановою заходи здебільшого залишилися на папері. Місцеві органи влади воліють лише приєднуватися до пам'ятних церемоній, ініціаторами яких зазвичай є недержавні організації, і лише в тих випадках, коли останні беруть на себе відповідальність за їх проведення.

Однією з перешкод для увічнення пам'яті ромських жертв є те, що в історичній науці були відсутні дослідження суті нацистської політики щодо ромів. Тому панували хибні уявлення про те, що якщо нацисти і вчиняли вбивства ромів, то через те, що вважали їх «асоціальними елементами» (такий погляд частково пересував провинку за вбивства на самих жертв).

У підручниках містяться твердження, що «Голокост означає масове вбивство єврейського народу в роки Другої світової війни», однак воно супроводжується відомостями про «новий порядок», що трактується надто широко – як політика знищення «неповноцінних народів»: євреїв, ромів і слов'янського населення, а це нівелює сутність нацистської расової політики. Навіть якщо в підручнику геноцид ромів згадується, то без пояснення його расово-ідеологічного підґрунтя.

Виникнувши колись на узбіччі системи освіти, викладання геноциду ромів досі залишається там. Практично всі нечисленні пам'ятники на місці загибелі ромських жертв з'явилися як наслідок зусиль недержавних діячів, а роль державних органів обмежувалася наданням дозволів на їх встановлення й участю в церемоніях відкриття.

В останні десятиліття саме ромські організації та окремі активісти були основною рушійною силою, завдяки якій вшановувалася пам'ять жертв. Так це відбувалося і в Бабиному Яру, де нарешті у вересні 2016 р. був встановлений пам'ятник «Ромська кибитка» в пам'ять про ромів, загиблих у Києві.

Сьогодні на тому місці, де у 1936 р. у берлінському районі Марцан знаходився «циганський табір», ця виставка нагадує про позбавлення громадянських прав та переслідування сінті і ромів.

Церемонії урочистого відкриття пам'ятників ромам, загиблим під час німецької окупації у селах Дівошин і Калинівка та смт Іванопіль Житомирської області, червень 2019 р. Споруджені за ініціативи Фонду «Меморіал убитим євреям Європи» (Берлін).

Фото: Ганна Войтенко.

«Ромська кибитка» – пам'ятник ромам, загиблим у Бабиному Яру та інших місцевостях окупованої України. Споруджений за ініціативи Київського міського товариства ромів «Романіпе».

Пам'ятник ромам – жертвам німецької окупації у Чернівці. Споруджений за ініціативи чернівецької ромської громадської організації «Романо дром».

Дізнатися більше